

Lehetséges útvonal a boldog gyermek felé

Olyan világmegváltó szándékai vannak egy pályakezdő tanítónak, hogy azt aligha lehet túlszárnyalni. Aztán betekintést nyer a hagyományos oktatásban a könyvek és munkafüzetek világába, melyek túlnyomó számú konvergens gondolkodást ösztönző feladatoktól ékes. A sematikus gondolkodás előtérbe helyezése, a minden gyermekre egyformán érvényesülő szabályok és feladatok kiírása tűnik virágzónak, figyelmen kívül hagyva a gyermek igényeit, saját megfigyeléseit, személyiségét. Az uniformizálás gyakorlása annyira kényelmes, hogy sajnos büntudat és megrovás nélkül alkalmazni lehet. A gyermekek biztos fogódzót kapnak, holott az egyre gyorsabban változó világ nem ezt kívánja meg tőlük. Az *alkalmazkodást*, a *találékonyságot*, a *problémamegoldó képességet* kéne előtérbe helyezni azzal a céllal, hogy a gyermek iskolán kívül is megállja helyét a folyamatosan megújuló helyzetekben, hiszen már rég nem arról kéne szólni az iskolai nevelés, hogy megtanuljuk az ábécét és a szorzótáblát. Persze erről is. A rutinszerű, eredetiséget, ötletességet nem megkívánó feladatok viszont, amivel a gyermekek folyamatosan szembesülnek az iskolában, sajnos nem ezt a célt szolgálják.

Nem helyénvaló kijelenteni, hogy ezen észrevételek, gondok megoldására nincsenek próbálkozások. Ha csak az alternatív pedagógiai módszereket vesszük figyelembe, vagy olyan tanítókat, pedagógusokat, akik tesznek annak érdekében, hogy gyermekeik minél egyedibbek, ötletesebbek és újdonságokkal szemben merész kis felfedezőik legyenek.

Úgy gondolom, a gyermekben élő kreativitás észrevétele, gondozása és megőrzése olyan feladata a tanítónak, amely megkövetel tőle is bizonyos feltételeket: a kreativitást szorgalmazó tanítónak úgyszintén kreatívnak kell lenni, biztosítani a kreatív környezetet, teret engedni a gyermeki kreativitás kibontakozásának. Könnyebb feladata van az óvónőnek, tanítónőnek ilyen téren, hisz az óvodás, illetve kisiskolás korú gyermekben – életkorának megfelelően – még él az alkotási vágy, a gazdag fantáziavilág, az újra való fogékonyság, a minél érdekesebb meglátás és a szokatlan egyértelműsége vagy nagyfokú valószínűsége. Ezek azok a kincsek, amit nekünk, pedagógusoknak nem szabad figyelmen kívül hagynunk, vagy megsemmisítenünk.

A hagyományos iskolarendszerünkben nagyon kevés szerepet tulajdonítanak az olyan tantárgyaknak, mint például a rajz, a torna, a kézimunka, az ének. Ezek – sokunk iskolás tapasztalatai szerint – a „póttantárgyak”, amelyeket ha lehet, mellőzünk, helyette inkább a sokat érő matematikát vagy magyart tartunk.

Iskoláinkban egyre kevesebb a rajz-, kézimunka-, énekóra. Ezek azok a tantárgyak, amelyeket, ha lehetne, teljesen törölnének, vagy a minimálisra csökkentenének. Hogy a vallásórákat ne is említsük. Azok a gyermekek, akik esetleg muzikálisabbak, fogékonyak a tánkra, tornászásra, kivételes rajz tehetséggel rendelkeznek, azok délutáni magánfoglalkozásokra járnak, mert az iskola nem kínál lehetőséget ezek fejlesztésére. Abban az esetben, ha a család nem engedheti meg gyermekének azt, hogy magántanár foglalkozzon vele és fejlessze tehetségét annyira, hogy ez valamikor kreatívnak minősüljön az adott tartományban, akkor rossz esetben vagy sose fog tudomást szerezni lényeges tehetségéről, vagy ellaposodik, érdektelenné válik, és önerőből nem fog foglalkozni vele.

Bár elemi osztályokban még talán nem beszélhetünk olyan kreativitásról, amely megcáfol eddigi tudományos eredményeket, vagy egy adott tartományban olyan újdonságot alkot, mint azelőtt senki más, igenis apró újításokat, szokatlan megoldásokat a problémákra a 7–8 éves gyermek is találhat.

Sajnos sokszor esünk abba a tévedésbe, hogy mindent a gyermekek szájába rágunk. Ilyen módon elveszük tőlük pont azt, ami kreativitásukat, leleményességüket kibontakoztathatná. Pontosán körülírjuk, hogy milyen tárgynak mi a rendeltetése, mit mire kell használni. Megfosztjuk a felfedezés örömétől. Jean Piaget mondja: „Amikor megtanítunk valamit egy gyermeknek, örökre elveszünk tőle annak a lehetőségét, hogy önmaga fedezze fel.”

Legtöbbször időhiányra hivatkozunk: nem jut idő kivárni, míg a gyermek rájön, hogy mit tart a kezében. A ceruzát rögtön a kezébe nyomjuk, hogy írjon vele. Nem hagyunk időt neki arra, hogy kopogtasson vele, hallja a hangját, megpróbálja gurítani, hozzámérni valamihez, vagy netalán másra használni azt.

Minél inkább olyan élményt kapcsolunk az adott tevékenységhez, ami hat a gyermek érzelmi világára is, annál inkább kapcsolódik pozitívan az adott tananyaghoz. Sokkal erőteljesebb hatást kelt bennünk is, látszólag felnőttekben egy illat, egy érzés, egy dallam, mint például egy cím vagy egy szabály.

Ahhoz, hogy egy nekünk fontosnak vélt tananyagot a gyermek hosszú távon megjegyezzen, feltétlenül szükséges azt érdekessé, a gyermek számára vonzóvá tenni. Ébren tartani kíváncsiságukat, időt hagyni a felfedezés örömeinek – ez az út vezet egyenesen a kreativitásuk kibontakozása, fejlesztése felé.

Az „osztálytermi kreativitás”, ha lehet ezt így nevezni, nem kíván világrengető felfedezéseket szülni, sem egy bizonyos tartomány felfedezéseit és kutatásait megcáfolni vagy megváltoztatni. Mikroszinten kívánjuk színesebbé tenni a gyermek (majd a későbbi felnőtt) mindennapjait, segíteni könnyű problémamegoldásokat találni a váratlan helyzetekben.

Az osztálytermi kreativitás tudatos felépítést és átgondolt lépéseket követel a pedagógus részéről. Mint bármely tudatos fejlesztés esetében, itt is felkészültségre van szüksége annak, aki fejleszteni kíván. Tehát ilyen értelemben tudatos önnevelésről is beszélünk. Csíkszentmihályi Mihály említést tesz a kreatív energiáról. „A mentális energiák kreatív felhasználásával kapcsolatban az emberek között létező talán legnagyobb különbség abból adódik, hogy mennyi lekötetlen figyelmük marad az újjal való foglalkozásra.” Szörnyülködve nézhetjük néhány elemi osztályos gyermek mindennapjait. Az iskola mellett, ami délután jár le, mert nincs, aki otthon a gyermeket felügyelje, megannyi más programja akad: magánórák, ha a számtan nehezen megy, különböző sporttevékenységek, klubok és még sorolhatnánk. Leköti a figyelmét és energiáját az a rengeteg információ áramlása, ami egy nap leforgása alatt éri. Ezek a mindennapi tevékenységek szülik a rutint, a folyamatosan változatlan programját a 6–11 éves gyermeknek. Figyelnünk kell tehát, hogy az iskolában töltött idő folyamán olyan tevékenységeket is biztosítsunk számukra, amely feltölti energiával, de ugyanakkor megnyugtatja, érzelmi világára hat, és olyan dimenzióba viszi, ami rutinmentes.

Ha sikerült megszerezni, megszereztetni a kellő kreatív energiát, akkor első lépésként a kíváncsiságot boncolgatjuk. A gyermekek esetében több munka van a kérdéskultúra kiművelésével és a figyelem kellő összpontosításával, hisz minden érdeklí őköt, és figyelmüket minden lekötheti. Mégis, próbáljuk ne visszafogni, hanem megfelelő irányba terelni a kérdéseiket, kíváncsiságukat megfelelő szinten kielégíteni. A gyermek kérdéseinek elnyomásával a kreativitása kibontakozása előtt vágjuk el az utat. Hadd kérdezzen a gyermek, tanítóként pedig elégítsem ki a válaszzal, illetve buzdítsam arra, hogy kutasson, érdeklődjön.

A lehetőségek halmaza végtelen, a tanító feladata pedig csupán az, hogy teljes szeretettel forduljon a felfedezőkhöz, akik tőle várják a segítséget arra, hogy önmagukat fedezzék föl.

Segítsünk hát nekik!